

ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ УКРАЇНСЬКИХ І АНГЛІЙСЬКИХ ЗООФРАЗЕМ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (46).

УДК 811.111'373.74+811.161.2'373.74'81'24

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(46).193–198

Полюжин І. Лінгвоаксіологічні маркери українських і англійських зоофразем; кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

Анотація. У статті йдеться про лінгвоаксіологічні маркери українських і англійських зоофразем, які виникли й закріпилися в мовній свідомості кожної з розглянутих етнокультурних спільнот та започаткували створення власного фразеологічного образу. Автор намагається довести, що лексичне тло компонентів фразем містить у собі не тільки наївні знання й уявлення первісних людей про реальний світ, а й великі за обсягом конотації, зумовлені нинішнім культурно-національним світорозумінням окремого народу.

Пріоритетна роль в організації плану висловлення за допомогою зоофразем зумовлена онтологічними причинами, оскільки вони позначають у мові предметний світ, що містить людину як його невід'ємний складник із сукупністю її цінностей і антицінностей, що виявляються в різних мовах, сферах трудової діяльності та життєвих ситуаціях. Саме компоненти фразем, їхні етимологеми, прототипи є лінгвоаксіологічними маркерами як поверхневого, так і глибинного змісту. Це зумовило необхідність урахування лінгвокультурологічної інформації про реалії, позначені компонентами фразеологічних одиниць, які закріпилися в мовній свідомості окремої етнічної спільноти.

Автор доходить висновку про те, що у мові кожного народу є свої специфічні конотації, започатковані назвами тварин і птахів.

Проаналізований матеріал засвідчує значну участь лінгвоаксіологічного компонента в утворенні як українських, так і англійських зоофразем. Проте кількісна репрезентація різновидів зоофраземних компонентів значно більша у слотах морально-етичних цінностей в англійській мові, ніж в українській через більшу увагу англійського етносу до цієї сфери комунікації й унаслідок цього широке залучення назв представників фауни до фразеотвірного процесу. Це ще раз підтверджує, по-перше, наявну інформацію про особливу увагу до тваринного світу з боку представників англійського етносу, а, по-друге, їх уміння не тільки нагромаджувати, а й чітко диференціювати слоти фразеологічної парадигми морально-етичних антицінностей.

Ключові слова: лінгвоаксіологічний, цінності, антицінності, культурологічний, зоофразама, фразеотворення, фауна.

Постановка проблеми. Аксіологія як наука про цінності й антицінності значно розширила свою сферу вивчення, започаткувавши такий новий її різновид, як лінгвоаксіологія. Цінними для всієї історії людства були й залишаються чинники, що сприяють суспільному прогресу, різнобічному розвитку людини, покращенню умов її життя, добробуту, утвердженню свободи, гідності й позитивних сподівань.

Аналіз досліджень. Нині вчені сходяться на думці про те, що цінності мають конвенціональний (узгоджувальний) характер. Із визначенням головних цінностей у суспільстві настає згода між його членами. Конвенційні цінності, на думку М. Бахтіна, – це затверджений контекст не для окремого індивіда в певну епоху, а для всього людства [Бахтин 1994, с. 46–47].

Охарактеризувати національну своєрідність певної картини світу – значить розпочати виявлення й описати її історико-етимологічні джерела, показати процес розуміння навколишнього світу та його мовне вираження. Саме в такому напрямі проводилися ґрунтовні дослідження фразеології у працях В. Мокієнка [1990], В. Телі [Телия 1999], В. Маслової [Маслова 2001], К. Жукова [Жуков 2004], Л. Лисиченко [Лисиченко 2009], В. Калашника [Калашник 2013], В. та Д. Ужченків [Ужченко, Ужченко 2007], М. Жуйкової [Жуйкова 2007], О. Левченко [Левченко 2005], М. Скаб [Скаб 2008], О. Селіванової [Селіванова 2004], Н. Венжино-

вич [Венжинович 2018], Ж. Краснобаєвої-Чорної [Краснобаєва-Чорна 2015] та ін.

Мета статті – описати лінгвоаксіологічні маркери українських і англійських зоофразем.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) уточнити визначення лінгвоаксіології, в центрі якого знаходиться поняття цінностей та антицінностей;
- 2) охарактеризувати зоофразами як носії лінгвоаксіологічної характеристики;
- 3) виявити обсяг змісту, притаманного зоофразамам української та англійської мов;
- 4) здійснити їх порівняльно-зіставний аналіз;
- 5) описати маркери фразеотвірного процесу, компонентами якого виступають назви представників фауни у двох зіставлюваних мовах.

Методи та методика дослідження – застосовано описовий, зіставний із використанням перекладу як окремих вокабул, так і цілих фразеологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Фразеологія, як ніякий інший пласт мови, зберігає чітко виражений народний характер етносу, його світовідчуття і світорозуміння, оскільки вона і є образним засобом передавання досвіду людини, набутого нею за весь період її усвідомленої життєвої історії. Звідси й сформоване уявлення етнічної спільноти про навколишній світ за допомогою системи фразеологічних образів. Виявлення подібного (загально-

людського) й відмінного (національно своєрідного) у фразеосистемах різних мов під час їх зіставного дослідження можливе, на наш погляд, унаслідок тематико-ідеографічної класифікації фразем, які віддзеркалюють універсальність і специфіку відображення дійсності у фраземних номінаціях. Давно зауважено, що образні основи фразем, як правило, ґрунтуються навколо назв частин тіла людини (соматизмів), а також типів її поведінки в різних життєвих ситуаціях, зокрема й вибіркове ставлення до поведінки живих істот (представників фауни), які населяють спільну з нею територію.

Для того, щоб адекватно продемонструвати національну своєрідність, необхідно враховувати інформацію про реалії, позначені компонентами фразеологічної одиниці, які виникли й закріпилися в мовній свідомості певної етнокультурної спільноти і які донині виступають джерелом становлення фразеологічного образу. Лексичне тло компонентів фразем містить у собі не тільки наївні знання й уявлення первісних людей про реальний світ, а й великі за обсягом нинішні конотації, зумовлені їхнім культурно-національним світорозумінням.

Для отримання об'єктивних результатів аналізу етнозумовлених особливостей формування фразеологічної системи в будь-якій мові потрібен значний за обсягом емпіричний матеріал. Це стосується української й англійської мов, у яких розгляд компонентного складу фразем повинен передувати опису їхньої образно-мотиваційної основи. Водночас зауважимо, що пріоритетна роль назв в організації плану висловлення за допомогою зоофразем зумовлена онтологічними причинами, оскільки вони часто позначають у мові «предметний світ», співвіднесений із назвами представників фауни як його невід'ємної частини.

Співвіднесеність фразем із тією чи тією цінністю вперше описана в аксіологічному словнику англійської мови, в основу якого покладені слоти різновекторної орієнтації [Байрамова 2011]. У ньому розглядається така ознака фраземи, як симетризм і асиметризм її форми і змісту, які розкривають кореляцію поверхневого рівня з глибинним, тобто експліцитної інформації з імпліцитною. Водночас використовується порівняння цих двох характеристик фразем, які виявляють декілька можливих комбінацій її форми і значення. Якщо на поверхневому рівні – це компоненти фразем й експліцитна інформація, то на глибинному рівні – імпліцитна інформація, пов'язана з етимологічними, культурологічними, інтралінгвальними джерелами фразем та їхніми прототипами. Компоненти фразем, їхні етимологеми, прототипи, міфологеми, лінгвокультуреми є лінгвоаксіологічними маркерами як поверхневого, так і глибинного змісту. Так, наприклад, якщо фраземи (*as*) *rich as Bill Gates*, (*as*) *rich as Rockefeller* співвідносяться лише з наявністю ціннісної орієнтації, на що вказує компонент *rich* (поверхневий рівень), то у США фразема *Ford family* (букв. *сім'я на форді*) співвідноситься зі злиднями і безробіттям, оскільки її етимологія (глибинний рівень) виявляє, що мова йде про зубожілі сім'ї, які

переїжджали на автомобілі *Ford* із місця на місце в пошуках роботи ще з часів Великої депресії. Тому під час визначення ціннісної та антиціннісної інформації в аксіологічних фраземах із асиметрією форми і змісту дослідник мимоволі змушений звернутися до виявлення імпліцитної інформації.

Для того, щоб показати національну своєрідність картини світу у фразеології, необхідно визначити, що було вихідним будівельним матеріалом для фразем, які значення й уявлення про навколишній світ слугували джерелом образного найменування предметів, явищ і понять. Це зумовило необхідність урахування культурологічної інформації про реалії, позначені компонентами фразеологічних одиниць, які закріпилися у мовній свідомості певної етнічної спільноти.

Специфіка українського світосприйняття простежується і в осмисленні способу життя тварин і птахів, які живуть серед людей, накопичений ними життєвий досвід у прирученні їх та використанні з господарською метою.

Зооніми як компоненти фразем широко представлені в усіх мовах світу, оскільки приручення й використання тварин і птахів – це важливі й необхідні етапи цивілізаційного освоєння природи в загальнолюдській історії. Різниця полягає лише в тому, що кожна мова відображає перш за все поведінку представників фауни конкретного регіону їх проживання. І в лексичне тло слів-зоонімів як ядрових компонентів фразем уходить опис зовнішніх ознак, звичок, поведінки тварин і птахів, а також їх емоційно-оцінне сприйняття. Сукупність цих відомостей переосмислюється й переноситься на характеристику людини. Загальнолюдські уявлення і знання про представників фауни зумовлюють появу фразеологічних паралельних утворень у різних мовах світу. Так, наприклад, у багатьох народів лисиця асоціюється з хитрістю, заєць – із боягузством, півень – із забіякуватістю, черепаха – з повільністю дій і т. ін., напр., укр.: *фарбований лис*, рос.: *Лиса Патрикеевна*, англ.: *fox*.

Із іншого боку, у мові кожного народу є свої специфічні конотації, започатковані назвами тварин і птахів та їхньої поведінки. В українських фраземах, наприклад, міцно закріпилася сукупність знань і уявлень про фауну, які містяться у таких назвах її різновидів:

1. Характеристика найпоширеніших звичок у поведінці тварин і птахів, включаючи легкокрилих: як (*мов, немов, наче, неначе*) *загнаний звір (вовк)* – [РУ УРСФ 2009, с. 436]; як (*мов, немов, наче, неначе*) *кіт наплакав; на заячий скік; із заячий хвіст* кого, чого [РУ УРСФ 2009, с. 436]; як (*мов, немов, наче, неначе*) *корова язиком злизала; як (мов) віл (лизень, лиз) злизав* [РУ УРСФ 2009, с. 436]; *шулікою (коршак, яструбом, як шуліка); як кішка (кіт) із собакою; як собака з кішкою (котом) живуть* [там само]; *мишача метушня (возня)* [РУ УРСФ 2009, с. 145]; *між вовками по-вовчи (по-вовчому) й виї* [там само]; *рака лазити* [РУ УРСФ 2009, с. 241] та ін.

2. Стосунки людини з тваринним світом – *брати (узяти) бика (вола) за роги* [РУ УРСФ 2009,

с. 16]; *брати (узяти) за (під) зябра* [РУ УРСФ 2009, с. 17]; *брати (узяти) під своє крильце* [РУ УРСФ 2009, с. 287]; *убити двох зайців* [РУ УРСФ 2009, с. 287]; *телячі ніжності* [РУ УРСФ 2009, с. 278]; *не для [нашого] коня паша* [РУ УРСФ 2009, с. 170]; *ділити шкуру невбитого ведмедя* [РУ УРСФ 2009, с. 65]; *осідлати свого коника* [РУ УРСФ 2009, с. 196] та ін.

3. Слухове сприйняття людиною тварин і птахів – *вовком вити (завити)* [РУ УРСФ 2009, с. 45]; *залитатися соловейком* [там само, с. 88]; *коли рак на горі свисне* [РУ УРСФ 2009, с. 128]; *козла, козу дерти, цапиним голосом співати* [РУ УРСФ 2009, с. 310].

4. Зовнішній вигляд тварин і птахів – *як мокра курка* [там само, с. 148]; *біла ворона* [РУ УРСФ 2009, с. 14]; *білі мухи* [там само]; *красна пташка своїм пір'ям, а людина своїм знанням* [РУ УРСФ 2009, с. 131]; *кінь під сідло* [РУ УРСФ 2009, с. 126] та ін.

Як показує матеріал дослідження, найчастотнішими компонентами у складі українських фразем є такі зооніми, як *собака (пес), муха, кіт, кінь (кобила), коза (козел), курка, вовк, ворона (ворон), риба, змія, миша*. Це переважно тварини і птахи, яких першими приручили мешканці лісової смуги, полів і водоймищ України.

Крім того, в давнину особливе місце відводилося деяким із цих тварин і птахів. Наприклад, кіт, вовк, ведмідь утілювали представників неіндивідуалізованої нечисті (лісовики, чорти, різні злі рухи). Ворона теж належить до міфологічних назв птахів, оскільки часто зустрічається у прислів'ях і приказках як провісниця біди, нещастя й смерті, напр., *куди ворон кісток не занесе*. І в повсякденній свідомості людей цей образ тісно пов'язаний зі злом і п'янкою. Для підтвердження можна згадати і 30-і роки минулого століття, коли горезвісна тюремна машина в Україні називалася *чорним вороном*.

Роль згаданих вище тварин і птахів знаходить відображення ще до християнських часів у слов'янських обрядових діях, наприклад: *ходіння з козою, гоніння змії, заклинання бика, коров'яча смерть* та ін. До них також належать описи рухів, пози і звичок тварини: *стояти на задніх лапках, виляти хвостом, лизати п'ятки, повзати на животі, тримати вуха наготові, носом відчувати, спати без задніх ніг, ікру викидати, тримати (держати) ніс за вітром*.

У формуванні метафоричного значення зоофразем однаково важливу роль відіграють усі компоненти словосполучення: переосмислення кожного з них мотивує розвиток сем та семної структури у фразеологічній одиниці. Напр., у фраземі *гнатися за двома зайцями* важливі і дієслово *гнатися*, що позначає різноспрямовану активну дію, числівник *два*, який утілює антитезу, суперечність, та іменник *заєць* як носій фонового характеру (*заєць* – швидконога тварина), переосмислення значень яких веде до нинішнього значення фраземи 'переслідувати одночасно дві мети'. Подібне можна сказати і про

фразему *мухи не скривдять*, яка характеризує стриману в поведженні, виховану людину.

Лінгвоаксіологічна репрезентація зоофразем у різних мовах ґрунтується на розмежуванні назв гіперонімної аксіологеми (поняття цінності у вигляді фраземи будь-якої мови). Проілюструємо це на наведених нижче прикладах, що репрезентують найчастотніші слоти фразеологічної парадигми морально-етичної антицінності в англійських зоофраземах, напр.:

1) Запевнення в правдивості

dog tu cats – амер. 'чорт візьми, чесне слово (вигук, що висловлює неприємне здивування, прикрість, роздратування, незадоволення; *матері його ков'янка* і т. ін.)' [АУС I 1996, с. 313].

2) Обманювати

catch an old birds with chaff – 'обманути, провести когось дуже хитрого або бувалого' [букв. 'провести старого горобця на м'якині'] [АУФС 2005, с. 202]. Фразема є імпліцитною формою прислів'я *Old birds are not to be caught with chaff*.

3) Жертва обману

a plucked pigeon – жарг. 'обманутий простак' [букв. 'обскубаний голуб'] [АУС II 1996, с. 120].

a lost sheep – 'людина, що збилася з добродесного способу життя' [букв. 'заблукана вівця'] [АУС I 1996, с. 690].

4) Оманлива інформація та її поширення

the reptile press – 'продажна преса' [букв. 'репильна, плазуюча преса'] [АУС II 1996, с. 244].

drag / draw a red herring – 'навмисно вводити в оману; відволікати увагу від питання, що є предметом обговорення, збивати з пантелику' [букв. 'волочити по землі мішок із копченими оселедцями, щоб створити штучний слід під час тренування мисливських собак'] [АУС I 1996, с. 323].

5) Нісенітниця. Розповідати небиліці

a cock and bull story – 'неправдива історія, небиліця' [АУС I 1996, с. 211] [букв. 'історія про півня і бика']. Вислів походить із фольклорних джерел, що містили образи цих двох представників фауни. За іншою версією, фразема утворилася на основі назви готелю, в якому мандрівники, що зупинилися на нічліг, розказували різні неправдиві історії; *tell cock and bull stories* – 'розповідати небиліці' [букв. 'розповідати байки про півня й бика'] [АУС I 1996, с. 211].

tell that to the horse-marines – 'говорити дурниці, розказувати нісенітниці' [АУС I 1996, с. 551].

horse-marines – 'морська кіннота, тобто рід військ, якого в дійсності взагалі немає' [АУС I 1996, с. 551].

shoot at a pigeon and kill a crow – 'маскувати свою справжню мету' [букв. 'стріляти в голуба, а вбити ворону'] [АУФС 2005, с. 857].

a Trojan horse – 'троянський кінь, прихована небезпека; підривна, диверсійна діяльність у країні, яка підлягає захопленню' [АУФС 2005, с. 966]. Фразема бере свій початок із описаного Гомером в «Одісеї» і Вергілієм в «Енеїді» епізоду давньогрецького епосу, коли грецькі воїни застосували військову хитрість, заховавшись усередині порожнього білого

дерев'яного коня. Мешканці Трої, втративши пильність і вважаючи, що цей кінь – подарунок данайців, внесли його у своє місто. Ті, що були сховані в коні, вночі, вийшовши зі схованки, відкрили ворота для ворожих грецьких воїнів, які ввійшли і повністю зруйнували місто з його мешканцями.

6) Перекладати вину з винного на невинуватого

loy / put / set the saddle on the wrong horse – ‘звинувачувати не того, кого слід; звинувачувати невинного’ [АУФС 2005, с. 58] [букв. ‘осідлати не того коня’].

give a dog a bad name and hang him – ‘звести наклеп, оббрехати і знищити чим-небудь кого-небудь’ [АУФС 2005, с. 390] [букв. ‘дати собаці погану кличку і повісити її’].

7) Неширість, лукавство

run with the hare and hunt with the hounds – ‘вести подвійну гру’ [АУФС 2005, с. 832] [букв. ‘втікати разом із зайцем і переслідувати його разом із гончими’].

wolf in sheep's clothing – ‘вовк в овечій шкурі’ [АУФС 2005, с. 1023].

Див. бібл.: *Beware of false prophets who come disguised as harmless sheep, but are really wolves that will tear you apart* [Matthew 7: 15]. Пор. укр.: *Остерігайтесь псевдопророків, які приходять до вас в овечій шкурі, а всередині є хижими вовками*.

8) Лицемірство

crocodile tears – ‘лицемірство, удаване співчуття, лицемірні сльози (зазвичай уживається з дієсловом *to shed* – *проливати*)’ [АУС I 1996, с. 250] [букв. ‘крокодилові сльози (проливати)’]. Фразема утворилася на основі давньої легенди про те, що крокодил, з’їдаючи свою жертву, плаче. Насправді, поява сліз на очах крокодила – результат роботи потових залоз.

feline amenities – жарт. ‘приховані «шпильки» у вигляді компліментів’ [АУФС 2005, с. 328] [букв. ‘по-котячому’, ‘хитрі люб’язності’].

9) Зрада

a stool pigeon – ‘шпигун, провокатор, інформатор’ [АУФС 2005, с. 894] [букв. ‘голуб для заманювання диких голубів’].

10) Хитрість, інтриги

a downy bird – ‘хитрун, хитра бестія, пройда’ [АУФС 2005, с. 285]. Фразема утворена на базі слів-омонімів: *downy*¹ – ‘хитрий’ і *downy*² – ‘м’який, пухнастий’.

a sly dog – ‘потайна людина; хитрун, що приховує свої грішки’ [АУФС 2005, с. 870] [букв. ‘хитрий пес’].

a spider's web – ‘хитрощі, інтриги’ [АУС II 1996, с. 408] [букв. ‘павутина’].

wriggle like a cut snake – ‘хитрувати, виляти’ [АУФС 2005, с. 872] [букв. ‘звиватися, як розрубана змія’].

11) Нечесна, низькопробна справа / поведінка

smell a rat – ‘відчувати недобре, підозрювати нечесну гру’ [АУФС 2005, с. 871] [букв. ‘нюх шура’]. В основі фраземи лежить спостереження за

поведінкою щурів на кораблі, які, відчуваючи катастрофу, першими втікають із корабля, що тоне. За другою версією, фразема є алюзією на щурів, які зачули kota.

12) Незаконність

a kangaroo court – опер. сленг. ‘незаконний судовий розгляд, що порушує принципи справедливості; інсценування судового засідання, яке влаштовується в’язнями в тюрмі’ [АУФС 2005, с. 565] [букв. ‘суд кенгуру’]. Вислів ґрунтується на уподібненні поспішного судового вироку, який не має законної сили, до кенгуру, що стрибає.

13) Фальш. Фальсифікація. Підробка

the cow with the iron tail – ‘апарат, що розбавляє молоко водою; апарат для фальсифікації молока’ [АУФС 2005, с. 244] [букв. ‘корова із залізним хвостом’].

14) Шахрайство

monkey business – ‘дурниці, жартівливі витівки, хитрощі, безглузда поведінка, «фокуси»’ [АУФС 2005, с. 677] [букв. ‘заняття, справа мавп’].

15) Шахрай

(as) crooked as a dog's hind leg – ‘нечесний, непорядний’ [АУФС 2005, с. 246] [букв. ‘кривий як задня нога собаки’]. У фраземі використовується гра слів, що ґрунтується на двох значеннях слова *crooked*: ‘нечесний’ і ‘зігнутий, кривий’.

16) Висміювання

laugh one's ass off – ‘висміювати якусь нісенітницю, безглуздя’ [АУС I 1996, с. 655]. У вислові використаний образ осла, який за традицією вважається дурною твариною, і навіть він буде сміятися над почутим безглуздям.

17) Насміхання

grin like a Cheshire cat – ‘безглуздо посміхатися, сміятися до вух’ [АУФС 2005, с. 212] [букв. ‘шкірити зуби подібно до чеширського kota’]. Вислів, можливо, походить від того, що колись головкам чеширського сиру надавалася форма kota, що шкірити зуби. Вислів набув популярності завдяки твору Льюїса Керрола «Пригоди Аліси у країні чудес (1865), де чеширський кіт був наділений незвичною здатністю з’являтися і зникати поступово, починаючи з хвоста до голови, а коли зникала й голова, то залишалися вишкірені зуби без голови, а потім зникала і сама в’їдлива посмішка.

Висновки. Проаналізований матеріал засвідчує значну участь лінгвоаксіологічного компонента в утворенні як українських, так і англійських зоофразем. Проте кількісна репрезентація різновидів зоофраземних компонентів значно більша у слотах морально-етичних цінностей в англійській мові, ніж в українській через більшу увагу англійського етносу до цієї сфери комунікації й унаслідок цього широке залучення назв представників фауни до фразеотвірного процесу. Важливу роль тут відіграє й пильність, що виявляється у специфічній поведінці одних живих істот порівняно з іншими, їхньої потреби або шкідливості для повсякденного життя кожного члена етнічної спільноти.

Література

1. Байрамова Л.К. Аксиологический фразеологический словарь английского языка. Словарь ценностей и антиценностей. Казань: Центр инновационных технологий, 2011. 375 с.
2. Бахтин М.М. К философии поступка. Работы 1920-х годов. Киев: FIRM «NEXT», 1994. С. 11–68.
3. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.
4. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. 416 с.
5. Жуков К.А. Языковое воплощение концепта «Труд» и пословичная картина мира (на материале русской и английской паремииологии): дисс. ... канд. филол. наук. В. Новгород, 2004. 198 с.
6. Ивин А.А. Оценка. Философия. Энциклопедический словарь. Москва: Гардарики, 2004. 623 с.
7. Калашник В.С. Інтертекстуальність у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Мова у дзеркалі особистості*: філологічні дослідження, присв. 80-річчю проф., акад. НАПН України Кононенко В.І. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. С. 281–291.
8. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Семантичний простір оцінної фраземіки. *Мовознавство*. 2015. № 5. С. 39–51.
9. Левченко О. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 352 с.
10. Лисиченко Л.А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу: монографія. Харків: Основа, 2009. 191 с.
11. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва: Издат. центр „Академия”, 2001. 208 с.
12. Мокиенко В.М. Загадки русской фразеологии. Москва: Высшая школа, 1990. 160 с.
13. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психоконітивний та етнокультурний аспекти): монографія. Київ – Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
14. Скаб М.В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.
15. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры. *Фразеология в контексте культуры*. Москва: Школа. Языки русской культуры, 1999. С. 13–24.
16. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови. Київ: Знання, 2007. 494 с.

Джерела

- АУС – Англо-український словник: У 2 т. Київ: Освіта, 1996.
- АУФС – Англо-український фразеологічний словник. Уклад. К.Т. Баранцев. 2-ге вид., випр. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
- УР РУСФ – Великий сучасний українсько-російський та російсько-український словник фразеологізмів та сталих виразів. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2009. 640 с.

References

1. Bayramova L.K. (2011) Aksiologicheskiiy frazeologicheskiiy slovar angliyskogo yazyka [Axiological phraseological dictionary of the English language]. Slovar tsennostey i antitsennostey. Kazan: Tsentr innovatsionnykh tekhnologiy. 375 s. [in Russian].
2. Bakhtin M. M. (1994) K filosofii postupka [To the philosophy of action]. Raboty 1920-kh godov. Kiev: FIRM «NEXT». S. 11–68 [in Russian].
3. Venzhynovych N. (2018) Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy v konteksti kohnitolohii ta linhvokulturolohii [Phrasemics of the Ukrainian literary language in the context of cognitology and linguoculturology]: monohrafiia. Uzhhorod: FOP Sabov A.M. 463 s. [in Ukrainian].
4. Zhuikova M.V. (2007) Dynamichni protsesy u frazeolohichnii systemi skhidnoslovianskykh mov [Dynamic processes in the phraseological system of East Slavic languages]: monohrafiia. Lutsk: RVV «Vezha». 416 s. [in Ukrainian].
5. Zhukov K.A. (2004) Yazykovoe voploschenie kontseptu «Trud» i poslovichnaya kartina mira (na materiale russkoy i angliyskoy paremiologii) [Linguistic embodiment of the concept “Labor” and the proverbial picture of the world (based on Russian and English paremiology)]: diss. ... kand. filol. nauk. V. Novgorod. 198 s. [in Russian].
6. Ivin A.A. (2004) Otsenka. Filosofiya. Entsiklopedicheskiiy slovar [Grade. Philosophy. encyclopedic Dictionary]. Moskva: Gardariki. 623 s. [in Russian].
7. Kalashnyk V.S. (2013) Intertekstualnist u romani Liny Kostenko «Zapysky ukrainskoho samashedshoho» [Intertextuality in Lina Kostenko’s novel “Notes of a Ukrainian Samashedshy”]. *Mova u dzerkali osobystosti: filolohichni doslidzhennia*, prysv. 80-richchiu prof., akad. NAPN Ukrainy Kononenka V.I. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 281–291 [in Ukrainian].
8. Krasnobaieva-Chorna Zh.V. (2015) Semantychnyi prostir otsinnoi frazemiky [Semantic scope of evaluative phrasemics]. *Movoznavstvo*. № 5. S. 39–51 [in Ukrainian].

9. Levchenko O. (2005) Frazеологічна символіка: Лінгвокультурологічний аспект [Phraseological symbolism: linguistic and cultural aspect]: монографія. Львів: LRIDU NADU. 352 с. [in Ukrainian].
10. Lysychenko L.A. (2009) Leksyko-semantychnyi vymir movnoi kartyny svitu: monohrafiia [Lexical and semantic dimension of the linguistic world model]. Kharkiv: Osnova. 191 s. [in Ukrainian].
11. Maslova V.A. (2001) Lingvokulturologiya [Linguoculturology]. Moskva: Izdat. tsentr „Akademiya”. 208 c. [in Russian].
12. Mokienko V.M. (1990) Zagadki russkoy frazeologii [Riddles of Russian phraseology]. Moskva: Vysshaya shkola. 160 s. [in Russian].
13. Selivanova O. (2004) Narysy z ukrainskoi frazeologii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty) [Essays on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspects)]: monohrafiia. Kyiv – Cherkasy: Brama. 276 s. [in Ukrainian].
14. Skab M.V. (2008) Zakonomirnosti kontseptualizatsii ta movnoi katehoryzatsii sakralnoi sfery [Regularities of conceptualization and linguistic categorization of the sacred sphere]: monohrafiia. Chernivtsi: Ruta. 560 s. [in Ukrainian].
15. Teliya V.N. (1999) Pervoocherednye zadachi i metodologicheskie problemy issledovaniya frazeologicheskogo sostava yazyka v kontekste kultury. Frazеологія v kontekste kultury [Primary tasks and methodological problems of the study of the phraseological composition of the language in the context of culture]. Moskva: Shkola. Yazyki russkoy kultury. S. 13–24 [in Russian].
16. Uzhchenko V.D., Uzhchenko D.V. (2007) Frazеологія suchasnoi ukrainskoi movy [Phraseology of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Znannia. 494 s. [in Ukrainian].

Sources

- AUS – Anhlo-ukrainskyi slovnyk (1996) [English-Ukrainian dictionary]: U 2 t. Kyiv: Osvita [in Ukrainian, in English].
- AUFS – Anhlo-ukrainskyi frazeologichnyi slovnyk (2005) [English-Ukrainian Phraseological Dictionary]. Uklad. K.T. Barantsev. 2-he vyd., vypr. Kyiv: T-vo «Znannia», KOO. 1056 s. [in Ukrainian, in English].
- UR RUSF – Velykyi suchasnyi ukrainsko-rosiiskyi ta rosiisko-ukrainskyi slovnyk frazeologizmiv ta stalykh vyraziv (2009) [Large Modern Ukrainian-Russian and Russian-Ukrainian Dictionary of Phraseology and Regular Expressions]. Donetsk: TOV «VKF «BAO». 640 s. [in Ukrainian, in Russian].

LINGUOAXIOLOGICAL MARKERS OF UKRAINIAN AND ENGLISH ZOOPHRASES

Abstract. The article deals with linguo-axiological markers of Ukrainian and English zoophrases, which arose and became entrenched in the linguistic consciousness of each of the considered ethnocultural communities and began to create their own phraseological image. The author tries to prove that the lexical background of the components of phrases includes not only naive knowledge and ideas of primitive people about the real world, but also large connotations due to the current cultural and national worldview of the people.

The priority role in the organization of the plan of expression with the help of zoophrases is due to ontological reasons, as they denote in language the material world, which contains man as an integral part of it with all its values and anti-values manifested in different languages, spheres of work and life situations. It is the components of phrases, their etymologies, prototypes that are linguoaxiological markers of both superficial and deep content. This necessitated the consideration of linguistic and cultural information about the realities marked by the components of phraseological units that have become entrenched in the linguistic consciousness of a particular ethnic community.

The author concludes that the language of each nation has its own specific connotations, initiated by the names of animals and birds.

The analyzed material testifies to the significant participation of the linguo-axiological component in the formation of both Ukrainian and English zoophrases. However, the quantitative representation of varieties of zoofrasem components is much higher in the slots of moral and ethical values in English than in Ukrainian due to greater attention of the English ethnic group to this area of communication and consequently wide involvement of fauna names in the phrase-forming process. This once again confirms, firstly, the available information about the special attention to the animal world by the English ethnic group, and secondly, their ability not only to accumulate but also to clearly differentiate the slots of the phraseological paradigm of moral and ethical values.

Keywords: linguoaxiological, values, antivalues, culturological, zoophrase, phrase formation, fauna.

© Положин І., 2021 р.

Іван Положин – аспірант, викладач кафедри прикладної лінгвістики Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; poluzhyn.ivan@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-2167-8526>

Ivan Poluzhyn – Postgraduate Student, Lecturer of the Applied Linguistics Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; poluzhyn.ivan@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-2167-8526>